

Вовченко Олеся
Гончарова Галина
Канівець Зоя

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8435-0619>

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-3871-0705>

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4990-6922>

МЕТОДИКА ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ (CLIL) У ДІЇ

(за результатами дослідно-експериментальної діяльності)

A Представлено особливості застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в закладі загальної середньої освіти в межах дослідно-експериментальної діяльності. Проілюстровано основні складники програми даної дослідно-експериментальної діяльності. Продемонстровано особливості впровадження методики CLIL та представлено проміжні результати моніторингових досліджень у рамках дослідно-експериментальної діяльності. Розкрито специфіку уроку-CLIL як предметно зорієнтованого, інтерактивного, побудованого на дослідженні та експерименті. Визначено як одну з проблем: дефіцит адаптованого до українських освітніх реалій і потреб відповідного навчально-методичного забезпечення для уроків-CLIL.

Ключові слова: дослідно-експериментальна діяльність; методика предметно-мовного інтегрованого навчання; CLIL; заклад загальної середньої освіти; урок-CLIL; ключова компетентність; науково-дослідницька діяльність

S *Vovchenko Olesya, Goncharova Galyna, Kanivets Zoya. Content and language integrated learning (CLIL) methodology in action (according to the results of research and experimental activities).*

The study presents the peculiarities of the using of the content and language integrated learning (CLIL) method in the general secondary education institution within the framework of research and experimental activities. The main components of the program of this research and experimental activity are illustrated. Features of CLIL method implementation are demonstrated and intermediate results of monitoring studies as part of research and experimental activities are presented. The specifics of the CLIL lesson as subject-oriented, interactive, built on research and experiment are revealed. One of the problems is identified: the lack of appropriate educational and methodological support for CLIL lessons adapted to Ukrainian educational realities and needs.

Key words: research-experimental activity; content and language integrated learning method; CLIL; institution of general secondary education; CLIL lesson; key competence; research activity

Вовченко Олеся Миколаївна, заступниця директора з навчально-виховної роботи, учителька німецької мови, учителька-методист, Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради, Україна

Vovchenko Olesya, the deputy director for educational work, German language teacher of the highest category, teacher-methodist, Scientific Lyceum №3 in Poltava, Ukraine

E-mail: vovchenko.olesya2021@gmail.com

Гончарова Галина Степанівна, заступниця директора з навчально-виховної роботи, учителька математики, учителька-методист, Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради, Україна

Goncharova Galyna, the deputy director for educational work, teacher of mathematics of the highest category, teacher-methodist, Scientific Lyceum №3 in Poltava, Ukraine

E-mail: magoranta@ukr.net

Канівець Зоя Миколаївна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри розвитку освітніх галузей, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Kanivets Zoya, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Educational Branches, M. V. Ostrohradskyi Poltava Academy of Continuous Education, Ukraine

E-mail: zoya.kanivets@gmail.com

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У сучасному полікультурному суспільстві володіння іноземною мовою розглядається як один із головних інструментів розширення предметних знань і можливостей. Різноманітні методи та підходи в навчанні іноземних мов набувають високої популярності. Європейська інтеграція України зумовлює прискорення процесу оволодіння іноземними мовами та підвищення його якості, просуванню

в напрямі полікультурності. Оскільки тенденції полікультурізації суспільства загалом і наукової спільноти зокрема відкривають нові можливості обміну інформацією та досвідом, сучасний погляд на іноземну мову як інструмент досягнення професійних цілей спонукає до нових підходів щодо вивчення мови.

Відповідно до стратегічних цілей в освіті, що визначені Законом України «Про освіту» [2] та Концепцією «Нова українська школа» [3], державна політика одним із най-

важливіших завдань проголошує всебічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, яка здатна до життя в суспільстві, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, що забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Треба зауважити, що підготовка до життя в багатомовному світі передбачає використання мовного триптиху: «мова навчання», «мова для вивчення», «мова через навчання», в якому іноземна мова перестає бути прерогативою гуманітарних спеціальностей, особливо філологічних і стає інструментом досягнення успіху в будь-якій освітній, професійній чи суспільній діяльності людини.

Разом із тим, постає закономірне питання: яким чином поєднати в закладі загальної середньої освіти вивчення іноземної мови із іншими дисциплінами не зашкодивши жодній з освітніх цілей?

Одним із можливих рішень зазначеної проблеми може бути застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL), яка дає можливість створити ситуації «вивчення предмета за допомогою іноземної мови, та іноземної мови через вивчення фахової дисципліни» [7, с. 63–64], це «підхід, коли учні вивчають предмет та другу мову одночасно» [5, с. 41], тобто поєднати мовну та немовну спрямованості навчального змісту. Крім цього, таке середовище є сприятливим для спрямування зусиль учнів на вивчення немовного предмету засобами іноземної мови таким чином, щоб спонукати їх до мислення іноземною мовою.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. CLIL (Content and Language Integrated Learning) – термін, запропонований дослідником Девідом Маршем [7; 10]. Серед зарубіжних дослідників CLIL треба виокремити таких науковців, як Д. Койл, Р. Худ, П. Бертокс, Л. Коллінз, І. Тінг та ін., які зробили свій внесок у розвиток ідеї CLIL.

За твердженням закордонних науковців CLIL є прикладом міждисциплінарної освітньої конвергенції (Wolff, 2012), що вимагає багатогранних підходів до її дослідження Coyle (2007); Dalton-Puffer&Smit (2007); Lyster (2007); Mehisto (2011); Bonnet (2012) [11].

В українській науці CLIL відома як методика предметно-мовного інтегрованого навчання (О. Ходаковська [7], Ю. Соболь та ін.), методика контекстно-мовного інтегрованого навчання, «зонтиковий» термін, який об'єднує такі поняття як підходи і методи, імерсійне навчання, білінгвальне навчання і т. д., які застосовуються з метою реалізації багатомовного підходу у навчанні (Ю. Руднік) [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що нині багато європейських країн досить успішно використовують методику CLIL на практиці, відкритим залишається питання щодо впровадження даної методики у закладах загальної се-

редньої освіти України, адже помітним є дефіцит адаптованого до українських освітніх реалій і потреб навчально-методичного забезпечення для впровадження методики CLIL, зразків шкільного курикулуму, у яких враховується ця методика.

Мета дослідження: представити проміжні результати дослідно-експериментальної діяльності «Упровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в освітній процес закладу загальної середньої освіти», яка реалізується на базі Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до наказу Департаменту освіти і науки облдержадміністрації від 01.11.2019 № 381 «Про проведення дослідно-експериментальної діяльності регіонального рівня «Упровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в освітній процес закладу загальної середньої освіти» затверджено програму дослідно-експериментальної діяльності «Упровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в освітній процес закладу загальної середньої освіти» (наук. керівниця – Канівець З. М., канд. пед. наук, доц. кафедри розвитку освітніх галузей Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського). Науковому ліцею №3 Полтавської міської ради надано статус експериментального закладу освіти регіонального рівня.

Автори програми дослідно-експериментальної діяльності «Упровадження методики предметно-мовного інтегрованого (CLIL) в освітній процес закладу загальної середньої освіти»: Вовченко О. М., заступниця директора з навчально-виховної роботи Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради, учитель німецької мови; Гончарова Г. С., заступниця директора з навчально-виховної роботи Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради, учитель математики.

Відповідно до результатів аналізу наукових публікацій закордонних і вітчизняних авторів, потребам, меті та завданням, поставленим перед освітянською спільнотою Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради, ми послуговуємося тлумаченням змісту англomовного терміну CLIL (Content and Language Integrated Learning) як методики предметно-мовного інтегрованого навчання, яка дозволяє сформувати в учнів лінгвістичні та комунікативні компетенції іноземною мовою в тому ж навчальному контексті, у якому формуються та розвиваються загальноосвітні знання та вміння.

Для впровадження методики CLIL в навчальну програму було досліджено характеристики та особливості типів багатомовного навчання та обрано найвідповідніший до особливостей діяльності Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради, а саме методика предметно-мовної інтеграції, яка є формою двомовної освіти і відображає певні відносини між предметом, учнями та мовою. У цьому випадку предметно-мовну інтеграцію визначаємо як

методику, за умови застосування якої іноземна мова використовується в якості засобу викладання низки освітніх предметів звичайному контингенту учнів.

Основними потребами, що спонукали до запровадження методики CLIL у Науковому ліцеї №3 Полтавської міської ради, є:

- розвиток навичок міжкультурної комунікації учнів;
- вивчення учнями предметної термінології цільовою мовою;
- вивчення тематичних дисциплін із різних точок зору;
- удосконалення учнями мовної, мовленнєвої, соціокультурної та функціонально-комунікативної компетенції мови, що вивчається;
- розвиток навичок усного мовлення;
- урізноманітнення методів і форм занять;
- підвищення рівня учнівської мотивації.

Авторами програми дослідно-експериментальної діяльності було враховано також, що для імплементації інноваційної методики CLIL в освітній процес української школи вчителі повинні володіти такими навичками, як: знанням психологічних аспектів двомовного навчання; мовними навичками у сфері дисципліни, яку викладають; знанням великої кількості методик навчання дисципліни та іноземної мови; здатністю викладати дисципліну іноземною мовою; готовністю до постійного підвищення кваліфікації.

За мету дослідження визначено: експериментально перевірити вплив методики предметно-мовного інтегрованого навчання (методики CLIL) під час вивчення предметів циклу MINT (математика, інформатика, природознавчі науки, технології) на формування ключової компетентності «здатність спілкуватися іноземними мовами» та готовність учнівської молоді до науково-дослідницької діяльності.

Серед основних завдань визначено:

- розробити програму впровадження методики CLIL під час вивчення предметів циклу MINT;
- розробити та апробувати навчально-методичне забезпечення для впровадження методики CLIL під час вивчення предметів циклу MINT;
- підготувати вчителів закладу до впровадження методики CLIL;
- скоригувати форми організації освітнього процесу з іноземних мов та предметів циклу MINT відповідно до особливостей впровадження методики CLIL;
- здійснити моніторинг впливу методики CLIL на рівень навчальних досягнень учнів з іноземної мови і предметів циклу MINT, а також на результативність їхньої участі в предметних олімпіадах, науково-дослідницьких конкурсах і проєктах.

Окрім того, дане дослідження передбачало зміни в організації освітнього процесу: розроблення навчально-методичного забезпечення предметно-мовних інтегрованих уроків за умови співпраці двох учителів (тандемів): іноземної мови та предметів циклу MINT; виділення 1 академічної години (45 хв.) із загальної кількості годин тижневого

навантаження з англійської або німецької мови з урахуванням поділу на групи для впровадження методики CLIL; забезпечення оплати одночасної роботи тандему вчителів під час уроку за методикою CLIL за рахунок коштів, передбачених для оплати поділу на групи з іноземної мови.

Щодо особливостей організації освітнього процесу з іноземних мов і предметів циклу MINT відповідно до особливостей впровадження методики CLIL безпосередньо в закладі. Щосеместру в ліцеї створюються тандеми вчителів (учитель іноземної мови та учитель предмету циклу MINT). Наприклад, англійська мова/природознавство; англійська мова/інформатика; німецька мова/математика; англійська мова/хімія; англійська мова/географія; англійська мова/біологія. Відповідно до Освітньої програми ліцею (базова школа) виокремлюється 1 година із загальної кількості годин тижневого навантаження учителів іноземних мов, які не беруть участь у дослідно-експериментальній діяльності у відповідних класах, для вчителів фахових предметів – учасників експерименту. При складанні розкладу уроків урахується проведення спарених уроків за методикою CLIL один раз на два тижні тандемом учителів іноземної мови та фахового предмету.

Календарно-тематичне планування (у межах експерименту) розробляється з урахуванням специфіки предметів циклу MINT, відповідно до нього укладається навчально-методичне забезпечення для впровадження методики CLIL. Оцінки, отримані учнями на уроках за методикою CLIL, враховуються при виставленні відповідних тематичних оцінок з іноземних мов і навчальних предметів.

Урок-CLIL завжди є предметно зорієнтованим, інтерактивним, побудованим на дослідженні чи експерименті. Матеріал з фахового предмету за рівнем складності дещо поступається рівню знань учнів з цього предмету на рідній мові. Завдання відображають особливості іноземної мови, що вивчається, відпрацьовуються навички застосування тих чи інших лінгвістичних форм. Кожен учитель з тандему ретельно підбирає навчальний матеріал у відповідності з темою та з фактичним рівнем знань учнів.

На уроках предметно-мовного інтегрованого навчання вчителі широко застосовують цифрові інструменти, наприклад, Kahoot, Quizlet, Padlet, Mentimeter та LearningApps тощо. При цьому значна увага приділяється розвиткові мовних навичок з лексики та граматики, а також мовленнєвих навичок письма та читання. Окрім того, цифрові інструменти використовуються під час дослідів та експериментів, аналізування результатів і підведення підсумків. Така робота проводиться у різних режимах: індивідуальному, парному, груповому, часто у формі змагання. У кінці кожного уроку є обов'язковою рефлексія: заповнення предметно-мовного портфоліо, протоколу експерименту тощо.

Обов'язковим складником дослідно-експериментальної діяльності є поточний моніторинг впливу впровадження методики CLIL на рівень навчальних досягнень

учнів на початку та в кінці кожного семестру, проміжне коригування ходу експерименту та систематичний контроль за організацією освітнього процесу з іноземних мов і предметів циклу MINT.

Нагадаємо, що одним із завдань, спрямованих на досягнення мети дослідження, є здійснення проміжних моніторингів впливу методики CLIL на формування ключової компетентності «здатність спілкуватися іноземними

мовами» та готовність учнівської молоді до науково-дослідницької діяльності, яка формується в процесі розвитку ключових компетентностей в ході предметно-мовного інтегрованого навчання. Щосеместру проводяться вхідний і вихідний моніторинги. Наприклад, у I семестрі 2021/2022 н. р. під час моніторингу досліджувався рівень сформованості ключових компетентностей, наприклад (табл. 1):

Таблиця 1

Перелік ключових компетентностей, рівень сформованості яких аналізувався під час моніторингу

Клас	Предмети	Ключові компетентності		
		Компетентності на уроках CLIL (експериментальні)		Контрольні компетентності
6А 6-М	англійська мова/біологія	спілкування іноземною (англійською) мовою	компетентності у природничих науках*	математична компетентність
6-Л	англійська мова/математика	спілкування іноземною (англійською) мовою	математична компетентність	компетентності у природничих науках
7А	англійська мова/фізика	спілкування іноземною (англійською) мовою	компетентності у природничих науках	спілкування іноземною (німецькою) мовою; інформаційно-цифрова компетентність
7В	англійська мова/інформатика	спілкування іноземною (англійською) мовою	інформаційно-цифрова компетентність	спілкування іноземною (німецькою) мовою; компетентності у природничих науках

*Примітка. У ст. 12 Закону України «Про освіту» [2] зазначено назву однієї з ключових компетентностей як «компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій». Оскільки на уроках за методикою CLIL здійснювалося інтегрування іноземної мови та предметів природничих наук (біології, фізики, хімії, географії), то формування даної компетентності відбувалося лише в розрізі складника природничих наук. Отже, під час моніторингу досліджувалася лише це кладник, який має назву у нашому дослідженні «компетентності у природничих науках».

Тестові завдання (так звані «завдання CLILy») мають два складники: з іноземних мов – мовна та фахова; з предметів циклу MINT – суто предметна та прикладна: застосування знань у конкретних життєвих ситуаціях.

Результати тестування з іноземних мов і предметів циклу MINT оброблялися та оцінювалися окремо за 20-бальною шкалою. Відповідно до кількості набраних балів усіх учнів було розподілено за чотирма відповідними рівнями підготовки: високим – 17–20 балів, достатнім – 11–16, середнім – 5–10, низьким – 0–4 бали.

Розглянемо результати проведених вхідних і вихідних моніторингів, на основі яких було здійснено аналіз динаміки процесу формування основних ключових компетентностей учнів, на прикладі впровадження методики CLIL у I семестрі 2021/2022 н. р. у 8-х класах. Наприклад, у 8-А та 8-К класах на момент проведення моніторингу навчалася 59 учнів, моніторингом було охоплено 93–95% учнів даної паралелі.

Проаналізувавши дані вхідного та вихідного моніторингів з англійської мови щодо визначення загального показника динаміки процесу формування ключової компетентності «спілкування іноземною (англійською) мовою», прийшли до висновку, що позитивна динаміка прослідковується в усіх класах. Результати вхідного моніторингу з англійської мови показали, що значна кількість учнів

(52% – 8-А клас, 73% – 8-К клас) виконала на середньому рівні завдання, які мали два складники (мовну та фахову, а саме математичну). Після впровадження методики CLIL за результатами вихідного моніторингу розподіл учнів за рівнями виконання завдань, спрямованих на визначення динаміки процесу формування математичної компетентності, в англомовному контексті суттєво змінився в кожному класі: як в експериментальному 8-А класі, так і в контрольному 8-К класі. Кількість учнів, які продемонстрували високий рівень виконання завдань у 8-А класі, становить 22% (зростання на 22 в. п.), у 8-К класі – 54% (зростання на 54 в. п.). В експериментальному класі за результатами моніторингу відсутні учні, які набрали менше 10 балів.

Результати вхідного моніторингу з англійської мови, що містили завдання мовного та фахового характеру (предмет: біологія), вказують на наявність певної кількості учнів у 8-А класі (15% і 22%) та у 8-К класі (0% і 36%), що впоралися з тестуванням на низькому та середньому рівнях відповідно. Водночас 56% та 7% учнів 8-А класу та 64% та 0% учнів 8-К класу виконали завдання на достатньому та високому рівнях відповідно. Після впровадження методики CLIL за результатами вихідного моніторингу розподіл учнів за рівнями виконання завдань змінився в обох класах. В експериментальному щодо формування ключової компетентності «спілкування іноземною (англійською)

мовою» у процесі інтегрування з компетентностями у природничих науках 8-А класі спостерігається значна негативна динаміка (-73%) низького рівня та значна позитивна (+329%) високого рівня.

Аналіз даних вхідного та вихідного моніторингу з англійської мови щодо визначення загального показника динаміки процесу формування ключової компетентності «спілкування іноземною (англійською) мовою» вказує на позитивну динаміку в обох класах, а саме: достатній і високий рівні під час вихідного моніторингу у 8-А класі разом становлять 92% проти 67% під час вхідного, у 8-К класі – 96% проти 50%.

Результати вхідного моніторингу з математики, що визначав рівень сформованості математичної компетентності в учнів, свідчать про значну кількість учнів, що мають середній рівні виконання завдань CLIL у кожному класі: 95% – 8-А клас, 67% – 8-К клас, та відповідно незначну кількість учнів, які набрали під час виконання тестових завдань 11 і більше балів. Після впровадження методики CLIL за результатами вихідного моніторингу, який містив завдання суто предметного та прикладного характеру (застосування знань у конкретних життєвих ситуаціях), розподіл учнів за рівнями виконання завдань змінився в кожному класі. Простежується позитивна динаміка щодо достатнього та високого рівня у контрольному 8-А класі та щодо високого рівня в експериментальному 8-К класі. Кількість учнів, які набрали більше 11 балів у контрольному класі, становить 23%, в експериментальному – 36%.

Результати вхідного моніторингу з біології, який передбачав визначення рівня сформованості компетентностей у природничих науках, вказують на наявність значної кількості учнів, що продемонстрували середній і достатній рівні виконання завдань CLIL в обох класах: 8-А клас – 30% та 65%, 8-К клас – 62% та 38%. Після впровадження методики CLIL за результатами вихідного моніторингу розподіл учнів за рівнями виконання завдань змінився в кожному класі, як в експериментальному щодо формування компетентностей у природничих науках (біологія) у 8-А класі, так і в контрольному щодо них у 8-К класі. В обох класах кількість учнів, які набрали 11 балів і вище під час вихідного моніторингу проти вхідного моніторингу, становить 87% проти 70% у 8-А класі та 96% проти 38% у 8-К класі. Зазначимо, що більша позитивна динаміка щодо достатнього і високого рівня сформованості компетентностей у природничих науках спостерігається у контрольному 8-К класі, а не експериментальному 8-А класі. Пояснюємо це тим, що в обох класах відбувалося впровадження методики CLIL, але в інтеграції з різними предметами. Тобто навички розв'язування завдань CLIL на уроках інтеграції англійської мови та математики допомогли учням 8-К класу виконати завдання CLIL і під час вихідного моніторингу з біології.

Важливим фактом у нашому дослідженні щодо впливу методики CLIL на готовність учнівської молоді до

науково-дослідницької діяльності, яка формується у процесі розвитку ключових компетентностей у ході предметно-мовного інтегрованого навчання, є як результат і значне підвищення інтересу до науково-дослідницької діяльності.

Результати дослідження. У дослідженні представлено особливості впровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в освітній процес закладу загальної середньої освіти. Наведено результати дослідно-експериментальної діяльності щодо впровадження методики CLIL. Продемонстровано особливості організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти за умови впровадження вказаної методики та наведені результати моніторингових досліджень за результатами дослідно-експериментальної діяльності.

Висновки з даного дослідження. Отже, отримані проміжні результати дослідно-експериментальної діяльності свідчать, що методику CLIL варто розглядати як один із можливих інструментів формування ключової компетентності «здатність спілкуватися іноземними мовами» та готовності учнівської молоді до науково-дослідницької діяльності.

Перспективи подальших розвідок. Не зважаючи на те, що нині методика CLIL доволі відома серед освітян, відкритим залишається питання щодо впровадження даної методики у закладах загальної середньої освіти, зокрема помітним є дефіцит адаптованого до українських освітніх реалій і потреб відповідного навчально-методичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Вовченко О. Die Umsetzung von CLIL-Methodik ins Bildungsprozess des Wissenschaftlichen Lyzeums 3 in Poltawa. *Філологічні студії* : зб. наук. пр. студентів і магістрантів ф-ту філології та журналістики. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2021. Вип. XVII. С. 30–32.
2. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (дата звернення 30.10.2022).
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 30.10.2022).
4. Руднік Ю. В. Метод контекстно-мовного інтегрованого навчання у школах Фінляндії: організаційний дискурс. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. 2013. № 1 (7) (14). С. 59–62.
5. Стиркіна Ю. Переваги та проблеми предметно-мовного інтегрованого навчання. *Scientific World Journal*. 2020. № 4. С. 39–46.
6. Ткаля І. А., Черкашина Н. І., Огнівенко З. Г. CLIL як глобальна тенденція сучасної світової педагогіки. С. 59–62. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/17648> (дата звернення 30.10.2022).
7. Ходаковська О. О. Особливості методики предметно-мовного інтегрованого навчання. (Modern Communicative Methods of Teaching English : IVth All Ukrainian Scient. and Methodological Conf. (October 28, 2016). Zhytomyr, 2016. – P. 63–67.
8. Щербакова О. Л., Нікіфорчук С. С. Аспекти впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання у вищих навчальних закладах. *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 490–492. URL: https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/2c0a65635b3ad68a4d43b99421316d37_0.html. (дата звернення 30.10.2022).
9. Lyutaya T. Reading Logs: Integrating Extensive Reading with Writing Tasks / Tatiana Lyutaya [Electronic resource]: English Teaching Forum 2011, Volume 49, Number 1. – URL: <http://americanenglish.state.gov/files/ae/resourcefiles/4915lyutaya.pdf>. (дата звернення 30.10.2022).
10. Marsh David. Content and Language Integrated Learning (CLIL). A Development Trajectory. University of Córdoba. 2012. 552 p. Edita: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba. Campus de Rabanales Ctra. Nacional IV, Km. 396 A 14071 Córdoba.

11. Cambridge Dictionary. CLIL. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/clil>. (дата звернення 30.10.2022).

References

1. Vovchenko, O. (2021). *Die Umsetzung von CLIL-Methodik ins Bildungsprozess des Wissenschaftlichen Lyzeums 3 in Poltava*. Filolohichni studii [Philological studies]: zb. nauk. pr. studentiv i mahistrantiv f-tu filolohii ta zhurnalistyky (Is. XVII, pp. 30-32). Poltava: PNPU im. V. H. Korolenka [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «About education»] Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/>.
3. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly [The new Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform] Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Rudnik, Yu. V. (2013). *Metod kontekstno-movnoho intehrovanoho navchannia u shkolakh Finliandii: orhanizatsiinyi dyskurs [Method of context-language integrated learning in Finnish schools: organizational discourse]*. Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology, 1, (7) (14), 59-62 [in Ukrainian].
5. Styrkina Yu. (2020) *Perevahy ta problemy predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia*. Scientific World Journal. [in Ukrainian].
6. Tkalia, I. A., Cherkashyna, N. I., & Ohnivenko, Z. H. *CLIL yak hlobalna tendentsiia suchasnoi svitovoi pedahohiky [CLIL as a global trend of modern world*

pedagogy]. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/issuedu/article/view/17648> [in Ukrainian].

7. Khodakovska, O. O. (2016). *Osoblyvosti metodyky predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia [Peculiarities of subject-language integrated teaching methods]*. *Modern Communicative Methods of Teaching English : IVth All Ukrainian Scient. and Methodological Conf.* (pp. 63-67). Zhytomyr [in Ukrainian].
8. Shcherbakova, O. L., & Nikiforchuk, S. S. (2017). *Aspekty vprovadzhennia predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Aspects of the implementation of subject-language integrated education in higher educational institutions]*. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 2, 490-492. Retrieved from https://knowledge.allbest.ru/pedagogic/s/2c0a65635b3ad68a4d43b99421316d37_0.html [in Ukrainian].
9. Lyutaya T. (2011). *Reading Logs: Integrating Extensive Reading with Writing Tasks*. [Electronic resource]: English Teaching Forum 2011, Volume 49, Number 1. – URL: <http://americanenglish.state.gov/files/ae/resourcefiles/4915lyutaya.pdf>. (дата звернення 30.10.2022).
10. Marsh, David. (2012). *Content and Language Integrated Learning (CLIL). A Development Trajectory*. University of Córdoba. 2012. 552 p. *Edita: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba*. Campus de Rabanales Ctra. Nacional IV, Km. 396 A 14071 Córdoba.
11. Cambridge Dictionary. CLIL. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/clil>.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 27.10.2022